

Tarımda Kadın İstihdamı :Görünmeyen Emek

Bir Kadın Gördüm

*Bir kadın gördüm,
Onun doğurduğunu gördüm,
Uyuttuğunu gördüm,
Büyüttüğünü gördüm,
Yorulduğunu gördüm,
Üzülüğünü gördüm,
Bir kadın gördüm*

Özdemir Asaf

Tüm Dünya’da olduğu gibi Türkiye’de de kadın emeği büyük ölçüde görülmez, hesaplanmaz ve değerlendirilmez demek yanlış olmaz. Hayatın her alanında kadın emeğinin katılımı yoğun; buna karşın kadın emeği değersiz. Kadınların önemli bölümü ücretsiz aile işçisi olarak çalışmakta ve çalışmaları karşılığında bir şey almamaktadır; büyük kısmı niteliksiz, düşük statülü işlerde çalışmakta ve ailenin geçimine katkı sağlamaya çalışan bu kadınlara lâyük görülen ücretler de ona göre olmaktadır; ev kadını konumunda olanların ise evde harcadıkları emek, emekten sayılmadığından ekonomik olarak da bir değer taşımamaktadır. Hemen her ülkede kadın endüstrileri, kadın meslekleri oluşmuştur; eşit işe eşit ücret lâfta kalmaktadır ve kadının çalışma hayatına katılımı ne kadar istense de kadın işgücü “yedek işgücü” olmak konumundan kurtulamamaktadır. Özetle, kadınların çoğu için “görünmeyen emek” tanımlaması yapmak yanlış olmaz

Bu genel tablo içinde Türkiye’de bir de kırsal kesim, tarımsal üretim, tarım istihdamı ve tarımdaki kadın işgücüsüyle ilgili epeyce sorun var. Tarım işgücüsü çoğunluğunu kadınların oluşturduğu bir işgücü; ancak bu işgücü ve koşulları çok ihmal edilen bir alan. Tarım üretimi ve istihdamı üzerinde durulurken bile, bu istihdamın bel kemiğini oluşturan kadın ve kadın emeği görmezlikten gelinebilmekte. Örneğin bu alanda elimizde çok az araştırma var. Dolayısıyla bir bilgi yokluğundan da söz etmek gerek. Şimdi bir yandan küreselleşme, öte yandan Avrupa Birliği’ne üyelik sürecine girmiş olmamız nedeniyle Türkiye’de tarımsal üretim ve tarımdaki istihdamın var olan sorunları daha da artmış durumda. Tarım sektöründeki istihdamın gerilemesi bunun en önemli göstergesi. Bir yandan kendini geçindirme olanağı azalmakta ve kentlere göç baskısı artmaktadır; öte yandan tarımdaki istihdam azalmasını telafi edecek politikalar ortada yoktur. Kısacası, tarımda geçim sıkıntısı ve yoksulluk artarken erkeğin gurbete göçü gerekli olmakta, köyde yaşam ve üretim kadına kalmakta, bu nedenle kadının yaşam koşulları daha da ağırlaşırken, buna destek olacak bir politikadan söz etmek mümkün görünmemektedir. Kadının da erkekle birlikte göç ettiği durumlarda ise, kadını kentte bekleyen yaşam ise kadın için pek umut vaat etmemektedir.

Türkiye’de Kadın İşgücü

Türkiye’de kadının konumu her yerde ve alanda daha zorlu ve sorunludur. Sürüp giden geleneksel anlayış içinde kadının koşulları ağır, erkeğe bağımlılığı daha fazla, eğitim olanakları daha azdır; kentlerde işgücüsüne katılımı çok düşüktür, çalışıyorsa düşük statülü işlerde yoğunlaşmıştır ve yükselme olanakları oldukça sınırlanmıştır. Aile yaşamında da geleneksel yapı büyük ölçüde korunduğu gibi, toplumun kadına yardımcı olacak politikaları da yoktur, bu nedenle çalışsa da ev ve çocuk sorumlulukları açısından toplumsal bir destek almaz. Örneğin 2005 yılında hala yüzde 15 dolayında okur-yazar olmayan kadın vardır ve kadın nüfusun yalnızca yaklaşık yüzde 3’ü yüksek öğrenim görmüş, yüzde 10’u lise eğitimi almıştır; geri kalanı ise ilkökul ve altında eğitim görenlerdir. Bu az eğitimli grubun yaklaşık üçte birinin de, yoksulluk

sınırının altında bir gelire sahip olduğu anlaşılmaktadır. Buna karşın işsizlik, yoksulluk, kayıt-dışı çalışma, düşük ücretli çalışma dendiğinde, buralarda kadına rastlama olasılığı artmaktadır.

Bugüne kadar kadın için tarım en çok işgücüne katıldığı alan olmuştur. Oysa yıllar içinde tarımda yaşanan gerilemenin en başta kadının işgücünden çekilmesi gibi bir sonuç doğurduğu görülmektedir. Kısacası, Türkiye’de kadının işgücüne katılımı zaten düşüktür ve yıllar içinde tarımdaki istihdamın daralmasıyla daha da düşmektedir. Örneğin 1988-2007 yılları arasında kadının işgücüne katılımı % 34.3’ten % 24.8’e düşmüştür (DİE, 2007; 156): Aynı dönemde kırsal kesimde de kadının işgücüne katılımının en başta kentlere göç, sonra makineleşme nedeniyle % 50 dolayından % 30 dolayına indiği görülmektedir; kentlerde ise bu katılım yalnızca % 18 dolayında kalmaktadır. Kuşkusuz eğitim, kadının işgücüne katılımını etkileyen en temel faktör olmakta, örneğin yüksek öğrenimli kadınların işgücüne katılma oranı % 70’lere kadar çıkmaktadır.

Bu düşük katılıma karşın işsizlik de sorun olmaya devam etmektedir. Genel işsizlik açısından kadın ve erkek arasındaki fark pek büyük olmasa da (yaklaşık (erkek işsizliği % 9.3, kadın işsizliği % 11), yalnız kentleri dikkate aldığımızda kadın işsizliğinin erkek işsizliğinden (% 12.4) daha yüksek olduğu görülmektedir (% 17.4). Kentlerde yeterli iş olanaklarının olmayışı, kadının eğitimsizliği, aile ve çocuk nedeniyle ev dışında çalışmanın getirdiği zorluklar gibi birçok nedene bağlı olarak kentlerde çalışma yaşamına katılan kadın sayısı hem düşmekte hemde çalışma isteyenlerin iş bulmaları zorlaşmaktadır. Örneğin 20-24 yaş arasındaki genç kadınlarda işsizlik oranı % 20’ye kadar çıkmaktadır. Dolayısıyla varolan tablo içinde, aslında kadınların daha az çalışma yaşamına katılması işsizliği azaltmaktadır da diyebiliriz; bu kadınların en azından belirli bir kısmının çalışmak isteyeceğinden yola çıkarak gerçek işsizliğin görüldüğünden çok daha fazla olduğunu da söyleyebiliriz.

Tarımdaki istihdamın daralması kadının işgücüne katılımının gerilemesini getirirken, bu sektörde kadın için temel çalışma biçimi olan ücretsiz aile işçiliğinin de azalması anlamına gelmektedir. Örneğin 1988-2007 yılları içinde, ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınların kadın istihdamındaki payı % 70’lerden % 35’lere inmiştir (DİE, 2007; 158): Buna göre 1990 yılında yaklaşık 4.2 milyon kadın ücretsiz aile işçisi konumunda iken- 2007 yılında bu sayı 2.2 milyon dolayına düşmüştür. Buna karşın aynı dönemde ücretli çalışan kadın sayısı 1 milyondan 2.3 milyona çıkmıştır. Yine de bugün istihdam edilen kadınların hâlâ yarısına yakını (% 43) tarımda, % 40’ hizmet, % 15’i de sanayide yer almaktadır.

Kentlerde kadınların toplum hizmetleri, imalât sanayi ve ticaret-lokanta-otelcilik gibi üç sektörde yoğunlaştıkları görülmektedir. Bu sektörlerde çalışanların önemli bir bölümü de kayıtsız-enformel çalışan konumdadır. 2.2 milyon ücretsiz aile işçisi kadının (% 98.8’i) hiçbir sosyal güvencesi olmadığı gibi, kentlerde çalışan kadınların önemli bölümü de (% 35) sosyal güvenlik şemsiyesi dışındadır. Örneğin 12 milyon aktif sigortalının ancak yaklaşık 1.6 milyonu kadındır.

Özetle Türkiye’de kolay iş bulamayan, bulsa da yeterli ücret ve güvence sağlayamayan kadınlar çoğunlukta. Dolayısıyla sürüp giden sosyo-ekonomik koşullar nedeniyle kadının hem geleneksel ve kültürel hem de ekonomik olarak erkeğe bağımlılığı devam etmektedir. Kırsal kesimde “ücretsiz aile işçisi” olarak bu bağımlılık çok daha açık ve etkili, kentsel yörelerde ise işsizlik ve düşük nitelikli işler nedeniyle azalarak da olsa devam etmekte. Resmi politikalar kadının işgücüne katılımının artması gereğinden söz etmekte, ancak genel olarak işsizlik sorunun varlığı bir yandan, kadının kendinden doğan yetersizlikler öte yandan bu isteği iyi dilekten öteye götürülmediğini görmekteyiz. Bunun ötesinde kadının çalışma yaşamına katılımını kolaylaştıracak, öncelikle çocuk bakımına destek olacak hizmetler de olmadığından bu resmi söylemin gerçekçi bir zemine dayandığını düşünmek de zor.

Bu durumda Türkiye’de genel olarak kadınların sorunlarına duyarlı devlet anlayışı ile bu sorunların azaltılmasına yönelik sosyal politikalara ihtiyaç olduğu söylenebilir. Örneğin kadının eğitim ve istihdam olanaklarının artırılması yönünde politikalar da gereklidir; kadının çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve çalışma yaşamına giren kadının aile ve çocuk sorumluluklarının paylaşılmasına da ihtiyaç vardır. Kırsal kesimde çalışan kadınların emeklerinin karşılığını almaları da, sosyal güvenlik sisteminden yararlanmaları da gereklidir. Kadının görünmeyen ev-içi emeğinin de bir biçimde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bunun yanısıra, kız çocuklarına ve kadınlara yönelik yaklaşımların değişmesi ve şiddetin azalması yönünde bir kültürel değişime ihtiyaç olduğu yadsınamaz. Bunu da ilkökul eğitiminden başlayarak uzun soluklu politikalarla hayata geçirilmesi mümkündür. Kültürel-sosyolojik- ekonomik gibi çok yönlü politikaların varlık kazanması ise, devletin hem sosyal devlet anlayışını ciddiye alması hem de “kadın dostu” bir devlet anlayışına geçmesi gerek. Bugüne dek önce “paternalist” devlet, 1961 Anayasa’sı sonrası “sosyal vaatler” devleti, 1980 sonrası “liberal-yardımsever” devlet rollerine giren Türkiye’deki devlet anlayışının, henüz sosyal devlet olmaktan da kadın dostu bir anlayıştan da çok uzak olduğu ortada.

Sonuç olarak, genelde devletin sosyal politika alanında rolünün zaten zayıf olduğu, öte yandan 80 sonrasının neo-liberal politikaları doğrultusunda sorunlar artarken bu rolün daha da gerilediği koşullarda kadınların devletten beklentilerinin karşılanması kolay görünmemektedir. Öte yandan kadın sorunlarının genel sorunlardan ayrı düşünülmesi de kolay değildir. Örneğin işsizlik sorunu azalmadan, kadın istihdamının artması ve kadının çalışma koşullarının iyileşmesini beklemek pek mümkün değildir. Aslında tüm bu sorunlar karşısında genel olarak devletin sosyal yükümlülüklerini ve sosyal rolünü artırılması gibi bir değişime ihtiyaç olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu değişimin sağlanmasında genel olarak emekçi kesimlere ve özel olarak da kadınlara önemli sorumluluklar düştüğünü söylemek yanlış olmaz.

-Tarımda Kadın İstihdamı

Bu konuda neler anlatabiliriz? Sorunlar çok, ancak satır başlarıyla bir şeyler söylemek istiyorum.

İlk olarak, tarımda kadın işgücünün dönüşümünü tarımsal üretim, tarımsal üretimin yapısı, tarımsal üretimin yöntemi ve bileşenleri düşünülmeden ele almanın mümkün olmadığını vurgulamak isterim. Bunun nedeni tarımdaki işgücünün, aynı zamanda bir yaşam biçimi olması. Bu yaşam biçiminde halihazırda sürmekte olan yapısal dönüşümler var. Bu değişimleri dünyadaki gidişattan farklı olarak düşünmek de imkânsız. Bunlara bağlı olarak Türkiye’de tarım ciddi bir dönüşüm geçirmekte ve bunun sonucunda birçok olumlu veya olumsuz gelişme ortaya çıkmaktadır. Bu değişiklikler piyasalaşma anlamında, fiyat rekabeti anlamında, tarım alanlarının kötü kullanılması anlamında vs. olabilir. Bunların yanında, organik tarımın yeniden canlandırılması var ki, bu aslında bambaşka bir boyut.

Ancak tüm bu değişimler düşünülmeden, tarımdaki kadın işgücü hakkında bir araştırma yapmak, ya da bu işgücünün koşullarını geliştirmekten söz etmek de mümkün değil. Dolayısıyla konuyu bir bütün içinde almak ve bir bütün içinde konuşmak gerekiyor. Kısacası kadın istihdamı ve kadının ücretsiz aile işçisi konumundan söz edenler, tarımdaki dönüşümü iyi izlemiyor olabilirler ve bu konudaki saptamaları ne olursa olsun sınırlı olur; tarımdaki dönüşümü izleyenler ve bundan kaygılanalar ise, bu sektördeki kadın işgücünün konumu ve koşullarını ihmal ettiklerinde kuramsal anlamda haklı ve doğru, pratik anlamda ise gerçeklerden uzak kalma tehlikesiyle karşılaşabilirler. Ne yazık ki, gerçekte böyle bir durum içindeyiz.

Bu çerçeveden bakıldığında, tarımsal üretim yapısının artı ve eksilerini birlikte düşünmek de kaçınılmaz. Tarıma baktığımız zaman bir şeyi açık olarak görüyoruz; tarımsal işletmelerin birçoğu aile işletmeleri. Bu işletmeler tarafından üretilmiş ürünlere bakıldığında ise öncelikle ortaya çıkan ihtiyacın, ulusal tarım üretiminin ve gıda sisteminin güçlendirilmesi olduğu belirtiliyor. Ayrıca konuyla ilgili uzmanlar, aile işletmelerinin çökertilmesini değil, varlığının

devam etmesini ve bu varlığın güçlendirilmesi gerektiği üzerinde duruyorlar; ulusal gıda sisteminin böylece güçleneceğini söylüyorlar. Kısacası, tarımdaki refah ve gücün belirli ellerde yoğunlaşmasının engellenmesi gerektiği söyleniyor. Bu nedenle küçük ve orta boy işletmelerin yaşaması, gücün yoğunlaşmasının önlenmesi açısından önemli. Bunun yanısıra gelir paylaşımında daha adaletli bir paylaşıma önem verilmesi gerektiği söyleniyor. Tarımsal ürün ve gıda üretiminde ekolojik ilkelere uyum sağlanmasının önemli olduğu vurgulanıyor. Şu yaşadığımız küresel ısınma da aslında, her gün bizlere bunu hatırlatıyor. Doğal kaynakların kullanılması açısından ise, ulusal kaynakların kullanılması gerektiği söyleniyor. Son olarak bir şey daha var; yeni ürün geliştirme ve bu amaca yönelik araştırmaların, kamu kurumları tarafından desteklenmesinin gerekliliği de üzerinde durulan konulardan biri. Aksi halde, yani yabancı uluslararası şirketlerin desteği alındığı zaman, bunların geliştirilen ürüne sahip çıktıkları belirtiliyor. Özetle tarımın belirli bir biçimde korunması ve geliştirilmesi, ulusal çıkarlarla bütünleştirilmesi gibi hedeflerimiz olması, tarımsal üretimle ilgili uzmanların ortak görüşleridir diyebiliriz. .

Ancak tarımsal üretimle ilgili öncelikli bu kaygıların, tarımsal üretimde kadın emeğinin yeri ve önemi bilinmeden ele alınması mümkün mü? Bu alanda sorunlar ne olduğu veya neler yapılması gerektiğini düşünmeden, tarımda bir dönüşüm ve olumlu bir değişim beklenebilir mi? Tarımda kadın emeğiyle ilgili yukarıda kısaca verdiğimiz bilgiler, tarımsal üretimde kadın emeğinin önemi ve görünmezliği hakkında epeyce fikir vermekte. 2007 yılında toplam tarım istihdamı 5.6 milyon dolyında, bunun 2.528 bini kendi hesabına çalışan, 2.584 bini ücretsiz aile işçisi konumundadır; 107 bin dolayında ücretli, 390 bin dolayında da geçici işçi-yevmiyeli çalışan vardır(TÜİK, 2007).

1990'lı yıllardan bu yana tarım istihdamında önemli bir düşme var, fakt tarım istihdamının azalmasının kentsel yörelerde ve formel sektörde ücretli istihdamının artışıyla paralel gitmediği de bilinmekte. Dolayısıyla tarımda çalışanların azalması işsizliğin veya bizim gibi ülkelere mahsus "istihdamda işsizliğin", ya da "gecekondu işlerin" artışı anlamına da gelmekte. Tarımda işsizlik, kırsal ve kentsel kesime göre daha düşük; ancak kırsal kesimdeki bu düşük oran, tarımda işsizlik olmadığını düşündürtmesin, çünkü burada aslında daha büyük ve ciddi bir problem var. Çünkü tarım istihdamında büyük pay (yaklaşık yarısı) ücretsiz aile işçiliğinde; bu da çalıştığın ve ürettiğin halde, ekonomik ve sosyal açıdan önemli bir değerinin olmaması anlamında.

Tarım sektöründe dört tür işletmeden bahsediliyor: Büyük işletme, küçük işletme, aile işletmesi ve topraksızlar En yaygın olanı da aile işletmesi. Küçük ve orta işletmelerin üretimin her alanında yoğun olduğu görülüyor. Buna karşın büyük işletmeler az. Küçük ve orta işletmelerde yaygın çalışma biçimi ücretsiz aile işçiliği, çok küçük işletmeler ve topraksızlar olarak ayrılan grupta ise, kadının tarım işçisi olarak çalışma durumu var.

Tarım işçisi olarak çalışanlara ve çalışma koşullarına bakarsak, şunlar söylenebilir. İşçi olarak çalışanların da önemli bir bölümünü kadınlar ve çocuklar oluşturuyor. Bunlar, gezici ve geçici olarak nitelendiriliyorlar. *Gezici işçiler* çeşitli ürünlere göre farklı zamanlarda ve farklı bölgelere gidip, burada kötü barınma koşullarında ve 30 veya 40 gün aralığında çalışıyorlar. Genelde "dayı başı" aracılığıyla bu işler bulunuyor. Ayrıca bu tür işlerde ücretler, gündelik ücret üzerinden değil, 8 veya 10 saat çalışarak elde edilen ürünler üzerinden yapılıyor. Bu nedenle, hem çocuk, yaşlı demeden herkes çalışıyor hem de daha fazla çalışarak daha fazla ürün toplama çabası gösteriliyor. Bu nedenle çalışma yoğun ve yorucu. Genelde ücret, evin erkeğine veriliyor ve buradan ailenin ihtiyaçları karşılanıyor.

Geçici işçilik ise, daha çok o yörede yaşayan, ya topraksız olup, ya da 10 dekardan az toprağı olan kişilerin, hasat dönemlerinde daha büyük işletmelerde geçici olarak çalışması biçiminde ortaya çıkıyor. Bu konumdaki erkekler, daha çok kamu sektöründe kadrolu, ücretli, sigortalı olarak

çalışırken, kadın için tarımda ücretsiz aile işçiliğinin yansısı, geçici işçilikle ikinci bir “enformel” çalışma biçimi ortaya çıkmaktadır diyebiliriz.

Tarımda dört tür çalışma biçiminden bahsedebiliriz: Daimi ücretli kamu (daha çok erkek egemen) ; mevsimlik ücretli; geçici işçilik ve gezici işçilik. Mevsimlik ücretli kategorisinde, tütün, gıda vs gibi belirli dönemlerde çalışılan işyerlerinde, fakat “formel”, yani kayıtlı bir istihdam söz konusu olmaktadır. Buna karşın geçici ve gezici işçilik, tümüyle “enformel” bir çalışma biçimi olmakta, yani çalışanın belirli bir ücret alacağından öte hiçbir hakkı ve koruması bulunmamaktadır. Yapılan bir araştırmadan söz etmek istiyorum: gezici işçilerle yapılan bu araştırmaya göre, çalışanların % 67’si hiçbir sosyal güvenlik sistemine dahil değil. Yüzde 7 oranında kadın kocaları kamu kuruluşlarında çalıştığı için sosyal güvenlik sisteminden yararlanabiliyor. Yüzde 17’sinin ise yeşil kartlı oldukları ortaya çıkıyor. Yani bu kadınların çoğunluğu için, gelecek güvencesi bir yana, hastalık durumunda da yararlanabildikleri bir güvenlik sistemi söz konusu değil. Kısacası tarımda çalışan kadınlar için, genel ve büyük bir güvencesizlik geçerli.

AB’ye adaylık çerçevesinde büyük işletmelerin verimlilik açısından gelişmesi ve ücretli işçilerin artması doğrultusunda bir gelişmenin beklendiği söylenebilir. Ancak bu beklentinin geçimini tarımdan sağlayan küçük aile işletmeleri ve buralarda çalışanlar için ne anlama geleceğini de düşünmek gerekmektedir. Bu dönüşümün üretim yapısı, geçinme ve yaşam olanakları gibi kadın emeği açısından da büyük etkileri olacağı açıktır. Ortaya çıkan işgücü fazlası, çoğunlukla niteliksiz kadın emeği, kentlere göçün yarattığı baskılar nasıl ve ne kadar karşılanabilecektir? Ya da büyük tarım çiftliklerinde de, yine geçici ve gezici işçi biçiminde belirli süreli işçi olarak çalışacak ücretli emeğin çalışma koşulları ne olacaktır ve çalışma dönemi/ mevsimi dışındaki yaşamı nasıl düzenlenecektir? Kuşkusuz tarım sektöründe ister ücretsiz aile işçisi ister gezici işçi olarak çalışsın, kadın emeğinin karşılığını yeterince almadığı için oldukça mağdurdur. Ancak küçük aile işletmelerinin ortadan kalkıp büyük işletmelerin ağırlık taşıdığı bir tarım sektörü ortaya çıktığında, sürekli bir istihdam yerine kadın için geçici ve gezici işçilik türü çalışma asıl hale geleceğinden, kadının mağduriyetinin daha da artması çok muhtemel. Bugün gezici işçi olarak çalışan oldukça zor koşullarda çalışan kadınların, aslında çalışma koşulları ve geçinme olanaklarını iyileştirecek önlemlere ihtiyaç olduğu bilinmekte ve tarımsal dönüşümü bu önlemlerle birlikte planlamak gereği ortaya çıkmaktadır.

Kısacası tarımda kadın emeği denildiğinde, kendi adıma büyük ölçüde görünmeyen ve değeri bilinmeyen bir emek görüyorum. Dolayısıyla gerek tarımsal dönüşüm konuşulurken, gerek kadın emeğinden söz edilirken, öncelikle bu “görünmeyen emeğin” konuşulması ve bu sorunun gündem maddesi haline gelmesi gerektiğini düşünüyorum.

Böyle bakınca da, AB sürecinin tarımsal dönüşüm açısından etkileri konusunda bazı kuşklar taşıyorum. Örneğin bazı nedenlere bağlı olarak, tarımdaki istihdamın korunması daha anlamlı görünüyor. Bir yandan Türkiye’de büyümeyi sağlasak bile, gerek artan rekabet gerek ileri teknoloji kullanımı nedeniyle büyümenin istihdam yaratma kapasitesinin sınırlandığını görüyoruz. Örneğin son yıllarda yüzde 7 ila yüzde 9 arasında bir büyüme var. Ancak 2005 yılında yüzde 7 olan büyüme, sadece yüzde 1.2 oranında bir istihdam artışı sağlamış durumda. Bu durumda tarımsal istihdamın gerilemesi ve şehirlere göçün artarak sürmesi ile, hem çarpık kentleşme ve bunun getirdiği baskıların hem de bugün kentlerde karşılaştığımız işsizlik ve yoksulluğun artması kaçınılmaz görünmekte.

Öte yandan bu insanların yaşama düzeyleri ve geçim koşulları, kentlere göre göreceli olarak daha düşük. Ancak alışılmış bir yaşam biçimi ve bu yaşamdan aldığı bazı destekler var. Kuşkusuz tarımdaki yaşam ve geçinme olanaklarının yükselmesi gerekli, bunun için alınan desteklerin artmasına ihtiyaç olduğu da ortada. Ancak bu küçük aile işletmeleri ve tarımsal istihdam korunarak daha iyi yapılabilir. Örneğin tarımsal geliri yeterli olmayan bir kişinin yan üretime kayması, ek gelir sağlayacak işlere yönelmesi, bu işlerin asıl işi olan tarım üretimi ile

ilişkilendirilmesi mümkün. Oysa kentlere geldikleri zaman, bu tür destek alanlarından yararlanamadıkları gibi, kentteki yaşam biçimi onlar için birçok nedenden daha zorlu.

Ayrıca tarımın giderek daha kritik bir sektör durumuna geldiğini de unutmamak gerek. Tarım ürünlerinin piyasalaşması, tarım ürünlerinin fiyatlarının yükselmesi, buna karşın küresel ısınma gibi tehditler tarımsal üretimin her ülke için çok daha hayati bir sektör haline geleceğini göstermekte. Bu durumda, bu ürünleri hazır yiyen insanları arttırmak yerine bunları tarımsal üretim ve istihdamda bulundurmamak, buna karşın verimlilik gibi çalışma ve yaşam koşullarını iyileştirmek Türkiye için daha akıllıca bir seçim olabilir.

Sonuç olarak ortada bazı gerçekler var; bu gerçekler, tarımsal istihdamı korumanın, ama bunu geliri yükselterek ve daha adil dağıtarak yapmanın önemini göstermekte. Tarımda yoksulluğun çok yüksek olduğu bir gerçek. Yapılan çalışmalar ve istatistikler bize bunu söylüyor. Hane halkı üzerinden gidersek, örneğin 2002 yılında yoksulluk oranının yüzde 30, fert üzerinden gidersek yüzde 34; 2005 yılında ise yoksulluk oranının hane halkı üzerinden yüzde 27, fert üzerinden yüzde 32 olduğu görülüyor. Bu demek ki tarımda yer alanların üçte biri yoksulluk sınırının altında yaşıyor.

Dolayısıyla, bir yandan Türkiye'nin görünür gerçekleri var, öte yandan dünya da olan bitenler. Bu nedenle, örneğin artan işsizlik ve yoksulluk gerçeği ile tarım üretiminin yapısal değişimini, ya da kadın işgücünün tarımsal üretimdeki önemi ile yaşadığı yaşam ve çalışma koşullarını birlikte düşünmek ve birkaç farklı bileşeni bir araya getiren analizlere gitmeye ihtiyaç var. Koşulları iyileştirmenin yollarını da bu analizlerden üretmek gerekiyor.

Son olarak, bunlar güçlü yönler mi yoksa zayıf yönler mi, bunun cevabını sizlere bırakıyorum. İKV'nin değerli yönetici ve çalışanlarına, böyle bir projeye başladıkları için teşekkür ediyorum; umarım proje, başlangıçtaki iddiası çerçevesinde bütünlükçü bir bakış açısını sürdürür ve kadın emeğinin gerçekçi bir değerlendirilmesine ulaşır.

Meryem Koray

"Dönüşüm" sözcüğünü nasıl anlıyoruz bilmiyorum. Ama tarımsal nüfusun yüzde 5 dolayına inmesi de bir dönüşümdür. Tarımsal nüfusun bu kadar düşmemesi, yüzde 20 civarına gerilemesi ve tarımsal dönüşüm ile beraber burada çalışan kişilerin çalışma koşullarının düzeltilmesi de bir dönüşümdür. Dolayısıyla hedef burada; AB'nin istediği ve kendi gerçekleştirdiği düzeyde bir daralma mı öngöreceğiz; ya da tarımdan çözülen bu insanların başka alanlarda nasıl iş bulacağını mi konuşacağız; yoksa kendi ihtiyaçlarımızla dünyadaki gelişmeleri bir araya getiren farklı çözümler mi arayacağız? Bunların netleşmesi gerekiyor. Çok ciddi bir daralma düşünüldüğü zaman ben kendi adıma, Gülcan Hanım'ında anlattığı gibi, inanılmaz zorlukların olacağını düşünüyorum. Dolayısıyla tarımı dönüştürerek, ama tarımdaki istihdamı korumanın da yollarını arayarak, onların yaşam koşullarını tarımsal verimlilik artışı gibi yeni çalışma olanakları da yaratarak iyileştirmek gibi düşünülecek çok şey var. Kısacası fırsatlar ve tehditleri, nasıl ele alacağımıza göre farklı sonuçlara ulaşmanız mümkün.
